

RETNINGSLINJER FOR UDBUD AF BYGGE- OG ANLÆGSARBEJDER SAMT SOCIALE KLAUSULER I GULDBORGSUND KOMMUNE**Baggrund**

Retningslinjerne er udarbejdet i erkendelse af, at håndværksevirkomheder i Guldborgsund Kommune bør have mulighed for at byde på større bygge- og anlægsarbejder. Det afgøres i hver enkelt sag, hvor der anvendes underhåndsbud, om der findes den tilstrækkelige erfaring med de enkelte opgaver inden for kommunen, eller om der er behov for delvist eller helt at indhente tilbud i nabokommunen eller en anden kommune.

De enkelte udbudsprocedurer er beskrevet nærmere nedenfor.

Samlet værdi af arbejdet	Udbudsprocedure	Antal tilbud
0 – 79.999 kr.	Som udgangspunkt <u>regningsarbejde</u> . (Krav om offentliggørelse hvis klar grænseoverskridende interesse)	
80.000 - 299.000 kr.	<u>Underhåndsbud</u>	<u>Underhåndsbud</u> : 2. Der kan dog indhentes op til i alt 4 bud, hvis et fjerde tilbud indhentes uden for lokalområdet.
300.000 – 599.999 kr.	Her anvendes <u>underhåndsbud</u> eller <u>offentlig</u> eller <u>begrænset licitation</u> (med eller uden prækvalifikation)	<u>Underhåndsbud</u> : 2-3. Der kan dog indhentes i alt 4 bud, hvis et fjerde tilbud indhentes uden for lokalområdet. <u>Begrænset licitation uden prækvalifikation</u> : 5 eller flere. Dog eventuelt ned til 3, hvis dette i den konkrete situation vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. <u>Begrænset licitation med prækvalifikation</u> : Der prækvalificeres som udgangspunkt 4 ansøgere. Dog eventuelt ned til 3, hvis dette i den konkrete situation vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. <u>Offentlig licitation</u> : Antal bud begrænses ikke af ordregiver
600.000 kr. – 3	<u>Underhåndsbud</u> eller offentlig eller	<u>Underhåndsbud</u> : 3.

GULDBORGSUND KOMMUNE

PARKVEJ 37
4800 NYKØBING F
TLF +45 5473 1000
FAX +45 5473 1020
EMAIL: KOMMUNE@GULDBORGSUND.DK
WWW.GULDBORGSUND.DK
SAG 19-16477 – DOK. 110484-19

mio. kr.	<u>begrænset licitation (med eller uden prækvalifikation)</u>	Der kan dog indhentes i alt 4 bud, hvis et fjerde tilbud indhentes uden for lokalområdet. <u>Begrænset licitation uden prækvalifikation:</u> 5 eller flere. Dog eventuelt ned til 3, hvis dette i den konkrete situation vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. <u>Begrænset licitation med prækvalifikation:</u> Der prækvalificeres som udgangspunkt 4 ansøgere. Dog eventuelt ned til 3, hvis dette i den konkrete situation vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. <u>Offentlig licitation:</u> Antal bud begrænses ikke af ordregiver
3 mio. kr. - 38.624.809 kr.	<u>Offentlig eller begrænset licitation (med eller uden prækvalifikation)</u>	<u>Begrænset licitation uden prækvalifikation:</u> 5 eller flere. Dog eventuelt ned til 3, hvis dette i den konkrete situation vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. <u>Begrænset licitation med prækvalifikation:</u> Der prækvalificeres som udgangspunkt 4 ansøgere. Dog eventuelt ned til 3, hvis dette i den konkrete situation vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. <u>Offentlig licitation:</u> Antal bud begrænses ikke af ordregiver
38.624.809 kr. - ?	<u>EU-udbud</u>	

Regningsarbejde

Mindre arbejder og entrepriser med en værdi på under 80.000 kr. kan udføres som regningsarbejde, såfremt opgaven ikke har en klar grænseoverskridende interesse. En sådan opgave, vil dog sjældent være interessant for udenlandske tilbudsgivere. Arbejderne udføres som hovedregel af tilbudsgivere med regelmæssigt tilknytning til de respektive institutioner.

Samme tilbudsgivere bør gives mulighed for at byde på større vedligeholdelsesarbejder på samme institutioner. Hvis der er tale om arbejder med en værdi over 300.000 kr., og der benyttes underhåndsbud eller begrænset licitation uden prækvalifikation, er udbyderen forpligtet til ikke at indbyde den samme kreds af virksomheder hver gang.

Underhåndsbud

Entrepriser med en værdi på mellem 80.000 kr. og 299.999 kr. kan udbydes som underhåndsbud med 2 tilbudsgivere pr. entreprise. Der skal regelmæssigt indhentes tilbud fra en tilbudsgiver i nabokommunen.

Entrepriser med en værdi på mellem 300.000 kr. og 600.000 kr. skal udbydes som underhåndsbud med 2-3 tilbudsgivere pr. entreprise. Hvis et fjerde tilbud indhentes, skal dette på forhånd oplyses til de tre andre tilbudsgivere, og det fjerde tilbud skal indhentes fra en tilbudsgiver uden for det lokale område, jf. tilbudslovens § 12, stk. 2*. Ordregiver kan også vælge at benytte offentlig eller begrænset licitation. Der skal i alle tilfælde regelmæssigt indhentes tilbud fra en tilbudsgiver i nabokommunen.

Entrepriser med en værdi på mellem 600.000 kr. og 3 mio. kr. skal udbydes som underhåndsbud med 3 tilbudsgivere pr. entreprise og et fjerde tilbud skal indhentes fra en tilbudsgiver uden for det lokale område, jf. tilbudslovens § 12, stk. 2*. Ordregiver kan også vælge at benytte offentlig eller begrænset licitation. Der skal i alle tilfælde regelmæssigt indhentes tilbud fra en tilbudsgiver i nabokommunen.

Der skal indhentes mindst ét tilbud fra en tilbudsgiver i nabokommunen.

Anvendelsen af underhåndsbud skal i hovedreglen begrænses, idet begrænset licitation foretrækkes. Der kan ved begrænset licitation opnås større gennemsigtighed, og sikres økonomisk konkurrence på de enkelte opgaver.

Begrænset licitation med prækvalifikation

Projekter under EUs tærskelværdi, p.t. 38.624.809 kr., kan udbydes i begrænset licitation i fag-, hoved- eller totalentrepriser med prækvalifikation med som udgangspunkt 4 tilbudsgivere. Dog eventuelt ned til 3 tilbudsgivere, hvis dette vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. Der skal forud for prækvalifikationen ske en annoncering, af udbuddet, hvor det bl.a. oplyses hvor mange, der maksimalt vil blive opfordret til at afgive tilbud, og hvilke krav udbyderen stiller til den tekniske og økonomiske formåen, jf. tilbudslovens § 6, stk. 2.

Begrænset licitation uden prækvalifikation

Projekter under EU's tærskelværdi, p.t. 38.624.809 kr., kan udbydes i begrænset licitation i fag-, hoved- eller totalentrepriser til minimum 5 tilbudsgivere og herunder minimum én tilbudsgiver, som ikke er fra det lokale område*. Dog eventuelt ned til 3 til-

budsgivere, hvis dette vurderes at være tilstrækkeligt til at skabe effektiv konkurrence. Det skal i opfordringen til at afgive tilbud bl.a. oplyses, hvor mange der maksimalt vil blive opfordret til at afgive tilbud, jf. tilbudslovens § 6, stk. 3. Medmindre kun bestemte virksomheder har praktisk mulighed for at udføre arbejdet, skal mindst en af de indbudte være fra områder uden for lokalområdet*.

Når der ikke anvendes prækvalifikation, må der ikke indbydes den samme kreds af virksomheder ved hvert udbud.

Offentlig licitation

Projekter under EU's tærskelværdi p.t. 38.624.809 kr., kan lejlighedsvis med fordel udbydes i offentlig licitation afhængig af projektindhold. Der skal i disse tilfælde oprettes en annonce i pressen eller elektroniske medier, jf. tilbudsloven § 4, stk. 3.

Vedrørende beregning af tærskelværdier og valg af udbudsform

De økonomiske tærskelværdier skal vurderes i forhold til et projekts samlede omkostninger uanset, om arbejdet fordeles på flere kontrakter. Vær derfor opmærksom på, at i visse tilfælde skal flere kontrakter behandles som én i relation til opgørelse af værdien. Det vil altså ikke være tilstrækkeligt at indhente underhåndsbud på entrepriser med en værdi på under 3 mio. kr. ved sager, hvor de samlede håndværkerudgifter for projektet overstiger tærsklen for licitation. Det samme gør sig gældende ved rådgiverkontrakter, hvor værdien af sådanne i visse tilfælde også skal tillægges værdien af bygge- og anlægskontrakten.

Vær også opmærksom på reglerne om delarbejder i tilbudsloven og i udbudsdirektivet. Hvis bygge- og anlægsprojektet kan opdeles i delarbejder, så kan delarbejder med en samlet værdi på under 500.000 kr. udbydes i underhåndsbud efter tilbudsloven, selvom det samlede bygge- og anlægsprojekt overstiger grænseværdien for underhåndsbud på 3 mio. kr. Det er dog et krav, at disse delarbejder ikke udgør mere end 20 % af de samlede arbejders værdi. Det samme gælder ved EU-udbud af bygge- og anlægsprojekter med en værdi på over 38.624.809 kr. I disse tilfælde kan delarbejder med en værdi under 7.447.900 kr. undtages fra udbudsdirektivets regler. Det er dog også her et krav, at disse delarbejder ikke udgør mere end 20 % af de samlede arbejders værdi.

* I relation til tilbudsloven betragtes den enkelte kommune som kommunens lokalområde. Når tilbudsloven stiller krav om indhentning af et tilbud fra en tilbudsgiver udenfor det lokale område, kan dette krav derfor opfyldes ved at indhente tilbud fra en tilbudsgiver i nabokommunen.

UDBUDSFORMER

Fagentreprise

Alle entrepriser kan udbydes i fagentrepriser.

Hovedentreprise / storentreprise

Hovedentreprise/storentrepriseudbud kan anvendes ved mindre og mellemstore opgaver, hvor der er styringsmæssige fordele i forhold til fagentrepriseudbud. De medtagne underentrepriser skal være af underordnet karakter i forhold til hovedentreprenørens/storentreprenørens egne ydelser.

Totalentreprise

Totalentrepriseudbud kan anvendes i situationer, hvor denne udbudsform vil være den mest hensigtsmæssige, når alle forhold tages i betragtning.

Større vedligeholdelsesarbejder omfattende flere institutioner

Større vedligeholdelsesarbejder - omfattende flere institutioner - kan udbydes samlet. De bydende skal have mulighed for at byde på én eller flere institutioner.

Lokale firmaer - med regelmæssigt tilknytning til de respektive institutioner - skal som hovedregel altid indbydes. Hvis der er tale om arbejder med en værdi over kr. 300.000, og der benyttes underhåndsbud eller begrænset licitation uden prækvalifikation, er udbyderen forpligtet til ikke at indbyde den samme kreds af virksomheder hver gang.

Sikkerhedsstillelser

Der stilles sikkerhed i.h.t. AB18 / ABT18.

Det afgøres i de enkelte tilfælde, om der skal stilles sikkerhed. Der skal som hovedregel stilles sikkerhed, når entreprisesummen overstiger kr. 1.500.000.

Valg af entreprenører og rådgivere

De respektive kommuner udpeger, hvilke firmaer der skal opfordres til at byde på konkrete opgaver, hvis værdien af kontrakten er under EU's tærskelværdi, og der anvendes underhåndsbud (under 3 mio. kr.) eller begrænset licitation uden prækvalifikation. I forbindelse med retningslinjernes vedtagelse opfordres interesserede lokale firmaer til at lade sig registrere ved fremsendelse af relevante oplysninger. Kredsen af bydende skal variere og afspejle de aktuelle konkurrenceforhold.

Evaluerings

Nærværende retningslinjer evalueres hvert år omkring den 1. juli med politisk fremlæggelse.

Sociale klausuler:

Sociale klausuler er kontraktbestemmelser, der pålægger en nærmere angivet social forpligtelse for den, der vinder opgaven. Klausulerne kan således f.eks. indebære krav om, at leverandøren anvender erhvervspraktikanter, eller at leverandørens ansatte tilbydes et vist niveau af løn- og ansættelsesvilkår.

Nedenfor følger en liste over sociale klausuler. De første tre klausuler er obligatoriske, for bygge- og anlægsopgaver over de anførte størrelser. De efterfølgende klausuler kan anvendes efter behov ved det enkelte udbud.

Dog henledes opmærksomheden på, at Kommunen endvidere er forpligtet til at kontrollere, at sociale klausuler - efter en konkret vurdering - er proportionale og ikke diskriminerende. Dette er nærmere beskrevet i **vedlagte** vejledning fra Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen kapitel 3.

De obligatoriske klausuler anvendes for kontrakter, der opfylder en af følgende tre betingelser:

- Arbejdslønnen udgør minimum 3 mio. kr. ekskl. moms
- Samlet kontraktsum på minimum 6 mio. kr. ekskl. moms
- Varighed på minimum 6 måneder

Herudover ønskes klausul nr. 1 om Løn- og ansættelsesvilkår som udgangspunktet (frivilligt) anvendt på aftaler og kontrakter, der har en værdi over kr. 30.000 ekskl. moms.

Bygge- og anlægsarbejder udbydes i Guldborgsund Kommune med sociale klausuler om uddannelse og praktikaftaler ud fra følgende tre fokusområder:

- Skabelse af praktikpladser
- Vejledning om erhvervsuddannelse
- Sikre nyudlærte job

Hvis der for det relevante opgaveområde er indgået partnerskabsaftale mellem en brancheorganisation og kommunen, er det partnerskabsaftalens bestemmelser, der træder i stedet for de sociale klausuler om praktikforløb og uddannelse. Partnerskabsaftalen skal dog som minimum indeholde krav om, at virksomhederne overholder ovenstående punkter om skabelse af praktiskpladser i virksomhederne og vejledning om erhvervsuddannelse. Partnerskabsaftaler godkendes af arbejdsmarkedsudvalget.

For så vidt angår klausuler om uddannelses- og praktikaftaler, er kommuner endvidere omfattet af følg- eller forklar-princippet. Dette indebærer, at en kommune er forpligtet til at redegøre for, hvorfor en kontrakt ikke indeholder en uddannelses- og praktikklause, såfremt kontrakten udføres i Danmark, og har en varighed på minimum 6 måneder og en kontraktværdi på mindst 10 mio. kr. ekskl. moms og/eller en lønsum på 4 mio. kr. Denne forpligtelse er nærmere beskrevet i kapitel 2 i **vedlagte** vejledning fra Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen. Det er muligt at anvende sociale klausuler på kontrakter, der har en lavere kontraktsum, end de her nævnte værdier, jf. de for kommunen fastsatte værdier ovenfor. Klausulen skal ikke opfattes som begrænsende for supplerende frivillige aftaler med organisationer, som ligeledes behandler samme tema. Som følge af følg- eller forklarprincippet kan klausuler helt udelades af udbud, såfremt ordregiver har indgået en frivillig partnerskabsaftale med henblik på at skaffe praktikpladser indenfor det eller de områder, som er relevante for den konkrete kontrakt. Det er ikke hensigten med klausulerne at pålægge enkelte virksomheder dobbeltbyrder, således vil personer, som allerede er ansat på vilkår, som kan henføres til klausulen overføres til opgaven, således at kravet opfyldes med allerede ansatte personer.

Såfremt overførsel af allerede ansatte ikke tillades, vil det kunne opfattes som urimeligt overfor virksomheder, som er omfattet af en frivillig aftale i forvejen, såfremt de skal konkurrere med virksomheder, der ikke har indgået frivillige aftaler.

Kædeansvar

Kædeansvar indebærer, at entreprenøren/leverandøren hæfter for eventuelle underentreprenører/-leverandørers opfyldelse af sociale klausuler. Kommunerne ønsker at benytte kædeansvar for at sikre, at klausulerne reelt har effekt, uanset om entreprenøren/leverandøren benytter underleverandører eller ej. Ved anvendelse af en social klausul anvendes således tillige en bestemmelse om kædeansvar. Bestemmelsen om kædeansvar indsættes én gang i kontrakten, typisk afslutningsvist.

Kædeansvaret omfatter det direkte arbejde, der udføres på byggepladsen samt leverancer direkte til byggepladsen.

Tekst til klausul om kædeansvar findes øverst på listen over sociale klausuler og skal indsættes i alle kontrakter, der indeholder én eller flere klausuler.

Løn og ansættelsesvilkår

Der vil i kontrakter blive indarbejdet vilkår med krav om at leverandørens arbejdstage har løn- og ansættelsesvilkår, der svare til hvad der er sædvanligt i Danmark (undtagelse kan f.eks. være omfattet af SKI-aftale, som har været i SKI-udbud). Leverandøren skal fremkomme med dokumentation for efterlevelsen på forlangende og forventede kontrolbesøg fra Guldborgsund Kommune. Alle aftaler skal respektere ILO 94 (**vedlagt**), som altid vil være en fast del af kontraktgrundlaget.

Kontrol

Kontrol med klausuler er primært baseret på, at leverandøren ved indgåelse af kontrakt skal forelægge egen plan for efterlevelse af de sociale klausuler. Kommunen forbeholder sig mulighed for i konkrete sager/klagesager at reagere indenfor 48 timer ved enten indhentelse af yderligere dokumentation fra leverandør evt. suppleret med kontrolbesøg. I et projektførløb vil kontrollen primært foregå ved gennemgang af bemandingsplan mm. på byggemøder, men der vil også skulle forventes uanmeldte kontrolbesøg for kontrol af leverandørens efterlevelse af kontraktens klausuler. Leverandøren skal fremkomme med krævet dokumentation inden for en frist på 10 arbejdsdage. Som håndhævelse af overholdelse af klausulerne vil der i de enkelte kontrakter blive indarbejdet emner som naturalopfyldelse (tilbagehold) bod, ophævelse og erstatning. Som udgangspunkt indsætter ordregiver en bod i størrelsesordenen 2 ‰ af kontraktsummen pr. arbejdsdag i kontrakten med leverandøren.

Kontrollen udføres af ordregiver. Men i særlige tilfælde kan kontrollen ske med deltagelse af arbejdsmarkedets parter dog kun ved opfølgende kontroller med baggrund i tidligere konstaterede uoverensstemmelser. Arbejdsmarkedets parter orienteres om resultatet af eventuelle kontroller, og ved konstatering af uoverensstemmelser aftales eventuelle kontroller med deltagelse af arbejdsmarkedets parter.

Bruttoliste – sociale klausuler

Kaldenavn	Indhold	Kontrol	Håndhævelse ²
Klausuler, som kommunen altid ønsker at anvende			
1. Løn- og ansættelsesvilkår	Krav om, at leverandørens arbejdstagere har løn- og ansættelsesvilkår, der svarer til hvad der er sædvanligt i Danmark samt overholdelse af ILO 94.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Dokumentation for efterlevelse f.eks. i form af lønsedler senest 10 arbejdsdage efter anmodning. ○ Kontrol ved byggemøder / leverancemøder. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Naturalopfyldelse (tilbageholdelse af vederlag mhp. efterbetaling) ○ Bod ○ Ophævelse ○ Erstatning ○ * Erstatning og ophævelse kan være vanskeligt at gennemføre, da klausulen vil være en biforpligtelse, og kravet om proportionalitet skal være opfyldt
Klausuler, som kommunen anbefaler altid at anvende			
2. Arbejds miljøpolitik	Krav om at vedtage en arbejdsmiljøpolitik, der har til formål at fastholde medarbejdere og forebygge nedslidning	<ul style="list-style-type: none"> ○ En plan for efterlevelse af klausulen skal forelægges kommunen til godkendelse ○ Dokumentation for efterlevelse ○ Kontrol ved byggemøder / leverancemøder. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afslag på godkendelse ○ Bod ○ Ophævelse ○ Erstatning * Erstatning og ophævelse kan være vanskeligt at gennemføre, da klausulen vil være en biforpligtelse, og kravet om proportionalitet skal være opfyldt
3. Praktikant- og elevstillinger	<p>Krav om at praktikanter og elever kan udføre en del af opgaverne i kontrakten - eller krav om, at leverandøren allerede har ansatte på vilkår, som kan henføres til klausulen om praktikant- og elevstillinger.</p> <p>Guldborgsund Kommune stiller derudover krav til kontraktholdere – for så vidt angår klausuler om uddannelses- og praktikaftaler – om at indgå partnerskabsaftale med Guldborgsund Kommune ud fra følgende tre fokusområder:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ En plan for efterlevelse af klausulen skal forelægges kommunen til godkendelse eller fremgå af tilbud ○ Dokumentation for efterlevelse ○ Orienteringspligt ○ Anvisning ○ Kontrolbesøg hos leverandør <p>Indsatsen evalueres årligt og afrapporteres til det politiske niveau</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afslag på godkendelse ○ Bod ○ Ophævelse ○ Erstatning * Erstatning og ophævelse kan være vanskeligt at gennemføre, da klausulen vil være en biforpligtelse, og kravet om proportionalitet skal være opfyldt <p>Indsatsen justeres i forhold til de politiske indsatsområder.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Skabelse af praktikpladser • Vejledning om erhvervsuddannelse • Sikre nyudlærte job 		
Klausuler, som kommunen ønsker overvejet i alle sager			
4. Grundlæggende arbejdstagerrettigheder	Forbud mod tvangsarbejde, børnearbejde, krav om organisationsfrihed, rimelige løn- og arbejdsvilkår samt om sikkert arbejdsmiljø	<ul style="list-style-type: none"> ○ En plan for efterlevelse af klausulen skal forelægges kommunen til godkendelse ○ Dokumentation for efterlevelse ○ Kontrolbesøg hos leverandør 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afslag på godkendelse ○ Bod ○ Ophævelse ○ Erstatning <p>* Erstatning og ophævelse kan være vanskeligt at gennemføre, da klausulen vil være en biforpligtelse, og kravet om proportionalitet skal være opfyldt</p>
5. Handicapvenlige indretninger	Krav om handicapvenlige indretninger mv. i forbindelse med opgavens udførelse	<ul style="list-style-type: none"> ○ En plan for efterlevelse af klausulen skal forelægges kommunen til godkendelse ○ Dokumentation for efterlevelse ○ Kontrolbesøg hos leverandør 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afslag på godkendelse ○ Bod ○ Ophævelse ○ Erstatning <p>* Erstatning og ophævelse kan være vanskeligt at gennemføre, da klausulen vil være en biforpligtelse, og kravet om proportionalitet skal være opfyldt</p>
6. Ansattes bolig	Krav til arbejdstagernes boligforhold [indhold fastlægges konkret]	<ul style="list-style-type: none"> ○ En plan for efterlevelse af klausulen skal forelægges kommunen til godkendelse ○ Dokumentation for efterlevelse ○ Kontrolbesøg hos leverandør 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afslag på godkendelse ○ Bod ○ Ophævelse ○ Erstatning <p>* Erstatning og ophævelse kan være vanskeligt at gennemføre, da klausulen vil være en biforpligtelse, og kravet om proportionalitet skal være opfyldt</p>
Valgfrie klausuler – i det væsentligste bedst egnede til indsættelse i kravspecifikation			
7. Trafikplanlægning	Krav om, at ydelsen leveres uden for spidsbelastningsperioder for at minimere leveringernes bidrag til trafikmængden		

8. Afskaffelse og genanvendelse	Krav om at leverandøren tilbagetager og genanvender produktemballage		
9. Effektiv ressourceanvendelse	Krav om effektiv anvendelse af ressourcer som eksempelvis elektricitet og vand på anlægsområdet		
10. Miljømærker og –certifikater	Krav om, at et produkt skal opfylde detaljerede specifikationer, som er fastlagt i forskellige miljømærkers krav, forudsat at der er sagligt belæg for at stille disse krav, og at de er velegnede til at definere egenskaberne ved de varer eller ydelser, som ønskes købt. (vær særligt opmærksom på forholdet til EU-retten)		
11. Bæredygtigt træ	Krav til indkøb af dokumenterbart bæredygtigt træ og træbaserede varer og materialer til bygge- og anlægsarbejder (I EU-udbud kan der ikke stilles krav om, at et produkt skal have en bestemt mærkning, men det kan kræves, at det lever op til kravene bag mærkningen)		
12. Fair Trade-varer	Krav om indkøb af Fair Trade-varer		
13. Kemikalier	Krav til indhold af kemikalier		
14. Anti-korruption	Krav til anti-korruption		
15. Grundlæggende miljøkrav	Overordnede, etiske krav til at værne om miljøet		

16. Menneskerettigheder	Krav om overholdelse af menneskerettigheder		
17. Grundlæggende etiske hensyn	Opfordringsklausul for leverandøren til at tilstræbe at overholde nærmere fastsatte hensyn om f.eks. menneskerettigheder, ligestilling, børnearbejde, anti-korruption		
18. Ikke-kriminel virksomhed	Krav om, at virksomheden ikke er dømt for bestikkelse eller for en strafbar handling, hvorved der kan rejses tvivl om virksomhedens faglige hæderlighed		
19. Tidligere grove fejl	Krav om, at virksomheden ikke ved udøvelse af deres erhverv beviseligt har begået en alvorlig fejl (I EU-udbud kan der kun i særlige tilfælde sættes sådanne betingelser)		

156555-15 JBL